

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia XV (2017)

ISSN 2081-1861

DOI 10.24917/20811861.15.26

Joanna Jutrznia, Wioleta Jakubas, Lucyna Pyrzowska

Założenia projektu badawczego pt.: „Opracowanie katalogów XIX-wiecznych druków wydanych na emigracji i ziemiach polskich ze zbiorów Biblioteki Polskiej w Paryżu i Towarzystwa Historyczno-Literackiego” oraz związana z nim integracja środowiska bibliotekarskiego

Historia Biblioteki Polskiej w Paryżu

Biblioteka Polska w Paryżu [dalej: BPP] jest najstarszą instytucją kulturalną poza granicami kraju. Jej trzon tworzą trzy odrębne kolekcje (w tym Muzeum Adama Mickiewicza, które formalnie należy do Polskiej Akademii Umiejętności). W jej skład wchodzi ponad 225 000 druków zwartych (stare druki oraz książki z okresu XIX–XXI wieku), archiwalia i rękopisy oraz kolekcje artystyczne. W 2013 roku zbiory Towarzystwa Historyczno-Literackiego w Paryżu (Biblioteka Polska i Muzeum Adama Mickiewicza) zostały wpisane na listę UNESCO „Pamięć Świata”¹. Obecnie Biblioteka gromadzi przede wszystkim wydawnictwa z zakresu historii, literatury, filozofii i sztuki polskiej od XIX do XXI wieku.

BPP powstała w 1838 roku z inicjatywy działaczy Wielkiej Emigracji. Pomysłodawcami utworzenia polskiej placówki kulturalnej na obczyźnie byli przede wszystkim Karol Sienkiewicz² i Ludwik Plater³. W dniu 24 listopada 1838 roku Towarzystwo Literackie i jego Wydział Historyczny oraz Wydział Statystyczny wraz z Towarzystwem Pomocy Naukowej postanowiły połączyć zebrane przez siebie książki, aby utworzyć bibliotekę. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości kolekcja miała stać się zaczątkiem zbiorów Biblioteki Narodowej.

Ważnym okresem w dziejach BPP były lata 1838–1893, kiedy nadzór nad Biblioteką sprawowało Towarzystwo Literackie Polskie (powstałe w 1832 roku), a następnie Towarzystwo Historyczno-Literackie [dalej: THL]. Uroczyste otwarcie dla publiczności miało miejsce 24 marca 1839 roku. Siedzibą Biblioteki był początkowo

---

¹ A. Wagner, *Bychronić i zdobić: o oprawach, supereklibrisach i eklibrisach w Bibliotece Polskiej w Paryżu*, Paryż–Toruń 2014, s. 7–8; Unesco [dostęp 24.08.2016] <http://www.unesco.pl/komunikacja-i-informacja/pamiec-swiata/polskie-objekty-na-liscie-pamieci-swiata/>.

² Sienkiewicz Karol (1793–1860), polski poeta, tłumacz, historyk, wydawca, publicysta, działacz społeczno-polityczny. Źródło: *Polski Słownik Biograficzny*, Warszawa–Kraków, 1996–1997, t. 37, s. 222–226.

³ Plater Ludwik (1775–1846), dyrektor generalny Komisji Rządowej Przychodu i Skarbu Królestwa Kongresowego, działacz polityczny, współtwórca Towarzystwa Literackiego w Paryżu. Źródło: *PSB*, Wrocław etc., 1981, t. 26, s. 679–683.

lokal przy 10 rue Duphot⁴. Księgozbiór liczył w tym okresie 2 194 egzemplarzy. W zbiorach znajdowały się również: grafiki, portrety, nuty, 309 rysunków, 147 map oraz 8 form gipsowych do odlewów. Kolekcja obejmowała także 50 medali i starych monet⁵. Częste zmiany siedziby (10 rue Surène, 8 rue Saussaies, 3 rue Saussaies) utrudniały funkcjonowanie placówki. Aby rozwiązać problem, zakupiono budynek. Od 7 września 1854 roku do dnia dzisiejszego siedzibą Biblioteki jest nieprzerwanie siedemnastowieczny pałac miejski przy 6 quai d'Orleans⁶.

W 1845 roku, aby uregulować stan prawny Biblioteki i umożliwić jej funkcjonowanie na arenie międzynarodowej, zaproponowano księciu Adamowi Jerzemu Czartoryskiemu⁷ przejęcie praw do instytucji. W 1851 roku został on oficjalnie jedynym właścicielem Biblioteki. Był jednocześnie prezesem towarzystw finansujących placówkę. Fakt ten wpłynął pozytywnie na niezależność Biblioteki od fundujących ją organizacji. Po śmierci Adama Jerzego Czartoryskiego opiekę nad zbiorami przejął jego syn Władysław Czartoryski⁸. Dnia 10 czerwca 1866 roku dekretem cesarza Napoleona III⁹ THL uznano za instytucję użyteczności publicznej. Umożliwiło to otrzymywanie oficjalnego wsparcia finansowego ze strony rządu francuskiego.

Książnica jest najstarszą, nie francuską biblioteką w Paryżu. Początkiem jej kolekcji były pamiątki rodzinne uchodźców, ocalone dzieła z prywatnych zbiorów, dokumenty dotyczące ówczesnych wydarzeń, ale także książki i czasopisma oraz dokumenty życia społecznego. Czasopisma wydawane na wychodźstwie relacjonowały codzienność emigracji, jej trudy, zwątpienia, ale i dni chwały. Ich mnogość jest do dzisiaj zaskoczeniem dla badaczy zajmujących się historią polskiego czasopiśmiennictwa. Ukazywały się wówczas liczne tytuły, które przetrwały wiele lat, ale także efemerydy, które zakończyły swój żywot po pierwszym numerze. Tygodniki, dwutygodniki czy czasopisma wydawane nieregularnie są bezcennym źródłem badań nad dziejami polskiego uchodźstwa.

Księgozbiór Biblioteki zwiększał się systematycznie poprzez ofiarność darczyńców, w tym także Francuzów, przekazujących swe prywatne zbiory. Zasiłały go dary od wydawców, ale także — mimo skromnych funduszy zakupy własne. Utrzymywano kontakty z wydawcami i księgarzami polskimi działającymi we wszystkich zaborach. Biblioteka była klientem domów księgarskich francuskich i niemieckich, które sprowadzały zamawiane na jej potrzeby książki z całej Europy, w tym także z Rosji. Największą jednak wagę miały wszelkiego rodzaju polonika: wydawnictwa własne Biblioteki, wydawnictwa polskie na emigracji, jak też książki

⁴ A. Wagner, dz. cyt., s. 7.

⁵ K. P. Lubicz-Zaleski, *Towarzystwo-Historyczno-Literackie i Biblioteka Polska w Paryżu* [w:] *Towarzystwo Historyczno-Literackie, Biblioteka Polska w Paryżu: zarys historii i prezentacja zbiorów*, Paryż-Warszawa 2014, s. 8.

⁶ J. Pezda, *Historia Biblioteki Polskiej w Paryżu w latach 1838–1893*, Kraków 2013, s. 15.

⁷ Czartoryski Adam Jerzy (1770–1861), polski mąż stanu, uczestnik powstania listopadowego, założyciel politycznego obozu liberalno-konserwatywnego Hotel Lambert. Źródło: *PSB*, Kraków, 1938, t. 4, s. 257–269.

⁸ Czartoryski Władysław (1828–1894), działacz polityczny na emigracji, założyciel Muzeum Czartoryskich w Krakowie, prezes Towarzystwa Historyczno-Literackiego w Paryżu. Źródło: *PSB*, Kraków, 1938, t. 4, s. 300–304.

⁹ Bonaparte Karol Ludwik Napoleon (1808–1873), prezydent Francji w latach 1848–1852, cesarz Francuzów w latach 1852–1870. Źródło: https://pl.wikipedia.org/wiki/Napoleon_III_Bonaparte [dostęp 09.10.2017].

polskie i o Polsce wydawane przez wydawnictwa w krajach osiedlania się polskich emigrantów. Nadmienić przy tym należy, iż przez cały wiek XIX wzrastała liczba polskich książek i książek o Polsce wydawanych poza ziemiami polskimi. Większość z nich trafiała do nadsekwańskiej księżnicy.

W 1893 roku rozpoczął się kolejny ważny okres w dziejach BPP – pieczę nad Biblioteką przejęła Polska Akademia Umiejętności [dalej: PAU], tworząc przy niej swoją Stację Naukową. Powołano Komitet Miejscowy, którego zadaniem była bezpośrednia opieka nad placówką. W tym okresie najważniejszą postacią w instytucji był Władysław Mickiewicz¹⁰. W 1899 roku PAU mianowała go swym delegatem przy Bibliotece Polskiej w Paryżu. Mickiewicz kierował nią do swojej śmierci w 1926 roku¹¹. Swoje zbiory przekazał Akademii Umiejętności, tworząc w 1903 roku przy Bibliotece Muzeum Adama Mickiewicza.

Kolejnym ważnym okresem w funkcjonowaniu Biblioteki Polskiej były lata 50. XX wieku. Wcześniej, w 1945 roku, w Paryżu reaktywno Towarzystwo Historyczno-Literackie¹², a w Polsce w 1951 roku powstała Polska Akademia Nauk. Przejęła ona majątek PAU, roszcząc sobie prawo do nadsekwańskiej księżnicy. Obie instytucje spierały się o przejęcie dobytku Biblioteki. Rozprawy sądowe trwały kilka lat, a ostatecznie zarówno zbiory, jak i budynek przejął Skarb Państwa we Francji, dzierżawiąc je jednocześnie Towarzystwu Historyczno-Literackiemu na 20 lat. Decyzją Trybunału Paryskiego z 1982 roku THL otrzymało dzierżawę do 2030 roku¹³. Po zmianach ustrojowych w Polsce BPP zaczęła być wspierana przez polskie instytucje oraz rząd polski. Po reaktywacji PAU rozpoczęły się długoletnie negocjacje z THL dotyczące prawa własności do instytucji. Na mocy ugody z 2012 roku powstało Stowarzyszenie Biblioteki Polskiej w Paryżu (Association de la Bibliothèque Polonaise de Paris), które przejęło na własność BPP. Władze Stowarzyszenia składają się z osób delegowanych przez PAU i THL.

Założenia i cele projektu badawczego

Od 2004 do 2009 roku Polska Akademia Umiejętności oddelegowywała wybrane zespoły do pracy w BPP. Ich zadaniem było porządkowanie rękopisów, a także książek i czasopism. W 2005 roku w Bibliotece zainstalowano amerykański zintegrowany system biblioteczny VTLIS/Virtua. Początkowo działał on na licencji Polskiej Akademii Umiejętności. Do BPP wysłano trzech pracowników merytorycznych, którym udostępniono stanowiska komputerowe oraz jedną osobę do prowadzenia inwentarza i drukowania kart katalogowych. Zapoczątkowali oni pracę nad katalogiem, który docelowo zawierać będzie druki zwarte i ciągłe z XIX, XX oraz XXI wieku. W dniu 16 października 2008 roku podpisano porozumienie o współpracy pomiędzy

¹⁰ Mickiewicz Władysław (1838–1926), działacz sprawy polskiej na emigracji, najstarszy syn Adama Mickiewicza. Źródło: *PSB*, Wrocław etc., 1975, t. 20, s. 713–715.

¹¹ *Dla Polski* [dostęp 31.08. 2016] <http://archiwum.dlapolski.pl/informacje/Czytaj-art-1056.html>.

¹² K. P. Lubicz-Zaleski, *Towarzystwo-Historyczno-Literackie i Biblioteka Polska w Paryżu* [w:] *Towarzystwo Historyczno-Literackie, Biblioteka Polska w Paryżu: zarys historii i prezentacja zbiorów*, Paryż–Warszawa 2014, s. 9.

¹³ J. Pezda, *Krótką historia Biblioteki Polskiej w Paryżu* [maszynopis]; *Polskie instytucje za granicą, przewodnik po zbiorach archiwalnych*, oprac. A. Krochmal, Warszawa 2004, s. 53.

Biblioteką Polską w Paryżu a Biblioteką Uniwersytecką w Warszawie w zakresie katalogowania w Narodowym Uniwersalnym Katalogu Centralnym Nukat¹⁴. Od tego momentu BPP została samodzielnym współpracownikiem Nukat. Podpisanie porozumienia dało impuls do szerszych kontaktów Biblioteki z placówkami polskimi oraz umożliwiło jej dalszy rozwój.

Polska Akademia Umiejętności w BPP realizuje liczne projekty. Należą do nich między innymi projekt pt. „Inwentaryzacja materiałów historycznych dotyczących emigracji polskiej w XIX wieku ze zbiorów Biblioteki Polskiej w Paryżu i Towarzystwa Historyczno-Literackiego wraz z edycją źródłową wybranych materiałów” (kierownikiem projektu jest dr hab. Janusz Pezda) oraz projekt dr Anny Czarnockiej pt. „Opracowanie naukowe zbiorów rzeźby, malarstwa, miniatur i grafiki Towarzystwa Historyczno-Literackiego”. Ten drugi ma na celu opracowanie i digitalizację rysunków i grafik ze zbiorów paryskich, które zostaną zaprezentowane na platformie PAUart. BPP współpracuje także z Instytutem Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego. Studenci w ramach praktyk z programu Erasmus+ opracowują w systemie bibliotecznym MAK stare druki oraz inkunabuły. Efekty ich pracy prezentowane są na stronie BPP¹⁵.

W 2012 roku PAU pozyskała od Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w Narodowym Programie Rozwoju Humanistyki środki na finansowanie projektu badawczego „Opracowanie katalogów XIX-wiecznych druków wydanych na emigracji i ziemiach polskich ze zbiorów Biblioteki Polskiej w Paryżu i Towarzystwa Historyczno-Literackiego”¹⁶. Zakładany termin realizacji projektu to okres od 20 maja 2013 do 19 maja 2018 roku. Kierownikiem projektu jest mgr Lucyna Pyrzowska. Pierwotnie zespół pracowników liczył 12 osób, na co dzień będących pracownikami polskich bibliotek naukowych. Do projektu oddelegowano pracowników z Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie, z Biblioteki Jagiellońskiej oraz z Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu. Prócz osób przyjeżdżających z Polski w projekcie biorą udział pracownicy Biblioteki Polskiej. Realizowane przez nich zadania to przede wszystkim selekcja materiału oraz kopiowanie z katalogu Nukat rekordów bibliograficznych do bazy lokalnej.

Głównym celem projektu jest katalogowanie książek i czasopism wydanych w XIX wieku, zarówno na ziemiach polskich, jak i na emigracji, oraz książek i czasopism obcojęzycznych, przechowywanych w zbiorach Biblioteki. Zakładanym efektem projektu jest uzupełnienie katalogu komputerowego o rekordy bibliograficzne spełniające standardy współczesnego opracowania zbiorów. Podczas prac katalogowych odnotowywane są proveniencje poszczególnych druków XIX-wiecznych (zapisy własnościowe, odcisnięte pieczęcie, dedykacje), a także rejestrowane są druki z XIX wieku dotąd nieznanne *Bibliografii polskiej* K. Estreichera. W dalszej części projektu wykonane zostanie także częściowe skontrum zbiorów, pierwsze od lat 20. XX wieku, czyli od blisko stu lat. Katalogowanie druków XIX-wiecznych jest bardzo ważnym zadaniem. Na kwaśnym papierze, który był wykorzystywany w produkcji drukarskiej po 1850 roku, została wydrukowana zdecydowana większość czasopism

¹⁴ L. Biliński, *Biblioteka Polska nad Sekwaną*, Warszawa 2009, s. 15.

¹⁵ Biblioteka Polska w Paryżu [dostęp 25.08.2016] <http://193.0.122.72/cgi-bin/makwww.exe?BM=1>.

¹⁶ Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego [dostęp 19.09.16] http://www.nauka.gov.pl/g2/oryginal/2013_05/b7b032174b719f9e04ef370b55a9824d.pdf.

i część książek. Spośród nich do wykonania zabezpieczających kopii cyfrowych wybrane zostaną nie tylko te najbardziej zagrożone, ale i najcenniejsze materiały. Prace nad księgozbiorem Biblioteki Polskiej w Paryżu pozwolą lepiej poznać jej zasób, a przede wszystkim udostępnić go szerzej uczynom na całym świecie, zapewniając wysoki, fachowy poziom informacji o nim.

Początkowo planowano, aby podstawą wyszukiwania materiałów do opracowania były zachowane inwentarze i spisy z XIX wieku. Wykorzystany miał zostać także istniejący katalog kartkowy, uzupełniany przez bibliotekarzy pracujących w Bibliotece. Ostatecznie uznano, że najpewniejszą metodą selekcji będzie przeglądanie druków według ich topografii w magazynie i starego inwentarza kartkowego.

Wyborem materiału do opracowania zajmuje się pracownik magazynu. Przegląda on książki w ramach ciągów sygnatur, co zapewnia szczegółową i dokładną selekcję. W BPP znajdują się dwa ciągi sygnatur: Font Ancien (FA) i Font Nouveau (FN). W latach 80. XX wieku zamknięto ciąg sygnatur FA i rozpoczęto wpisywanie nowych nabytków do FN. W obu ciągach znajdują się zarówno książki XIX-wieczne, jak i te pochodzące z XX wieku. Obecnie w ramach projektu opracowywane są książki z FA.

Większość czasopism, w tym także XIX-wiecznych, zostało wstępnie wydzielonych i umieszczonych w osobnym magazynie. Prace porządkowe prowadzone były w latach 2004–2009 przez pracowników delegowanych przez PAU. Wydzielenie z całości zasobu czasopism XIX-wiecznych, a następnie scalanie – częstokroć rozproszonych po zasobie – roczników, było pierwszym etapem prac. Następnie poszczególne tytuły będą systematycznie katalogowane i wprowadzane do istniejącego katalogu centralnego Nukat, a potem do katalogu lokalnego Biblioteki Polskiej w Paryżu.

Pracownicy oddelegowani do BPP w ramach projektu z naukowych bibliotek polskich wprowadzają do bazy Nukat nowe rekordy opisu bibliograficznego oraz współtworzą kartoteki haseł wzorcowych. W ramach projektu pracuje także kopista, którego zadaniem jest wyszukiwanie i kopiowanie rekordów bibliograficznych. Po skopiowaniu opisu do bazy tworzy on rekord egzemplarza. Umieszcza w nim poszerzone informacje o konkretnej pozycji np. defekt, dedykacje, klocek introligatorski.

Do lipca 2016 roku do bazy Nukat wprowadzono 7 407 nowych opisów rekordu bibliograficznego dla książek, dla czasopism wprowadzono 83 nowe opisy bibliograficzne. Skopiowano 17 908 rekordów książek i 255 rekordów wydawnictw ciągłych. Od rozpoczęcia projektu w 2013 roku katalog komputerowy BPP powiększył się o 25 315 rekordów książek i 338 rekordów wydawnictw ciągłych.

Tab. 1. Liczba i rodzaj rekordów bibliograficznych wprowadzonych do katalogu komputerowego BPP

Rok	Rekordy bib. zwarte nowe	Rekordy bib. zwarte skopiowane	Rekordy bib. ciągłe nowe	Rekordy bib. ciągłe skopiowane	Rekordy kartoteki haseł wzorcowych	Razem
2013	1064	3759	2	8	1241	6074
2014	2002	4433	21	67	2101	8624
2015	2417	5376	25	92	2948	10858
lipiec 2016	1924	4340	35	88	3765	10152
RAZEM	7407	17908	83	255	10055	35708

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych projektowych.

Zadaniem każdego pracownika projektu jest także sporządzanie statystyki w programie Excel. Wymienia się w nich proveniencje druku oraz znaki szczególne i własnościowe. Opisuje się pieczęcie, dedykacje, istniejące ekslibrisy. Jeśli druk polski nie jest notowany w *Bibliografii polskiej* K. Estreichera, informację o tym umieszcza się w pliku. Materiały te są obecnie w trakcie wstępnego opracowania. Jednym z celów projektu jest sporządzenie wykazu druków zwartych i ciągłych nienotowanych *Bibliografii* Estreichera. W księgozbiornie odnajdowane są takie druki, ale niezbędna jest pogłębiona kwerenda w innych bibliotekach polskich oraz ponowne zbibliografowanie pozycji. Dlatego na tym etapie badań nie jest możliwe oszacowanie ich liczby.

Kolejnym z etapów będzie odtworzenie historii księgozbiornu Biblioteki. Służyć ma temu analiza pieczęci własnościowych znajdujących się na książkach. Pieczęcie te dają możliwość prześledzenia źródeł wpływu poszczególnych publikacji oraz odtworzenie historycznego kształtu kolekcji książek przekazanych do BPP przez osoby prywatne lub instytucje. Przykładem może być obszerny księgozbiór Karola Sienkiewicza, pierwszego dyrektora BPP.

Znaczna liczba książek posiada odręczne wpisy. Są to zazwyczaj dedykacje lub rękopiśmienne znaki własnościowe. Dzięki nim materiały z BPP stanowią unikalny zbiór autografów najwybitniejszych przedstawicieli emigracji oraz polskich i zagranicznych autorów. Niektóre z nich z dzisiejszej perspektywy można potraktować nieco żartobliwie. W ofiarowanej książce Julian Ursyn Niemcewicz¹⁷ zostawił taką oto instrukcję korzystania: *Julian Ursin Niemcewicz ofiaruje to dzieło Bibliotece publicznej polskiej, pod warunkiem by było czytane w Bibliotece, ale nigdy wydawane do domu. D. 7 marca 184018*. W zbiorach BPP znajdują się również inne książki opatrzone jego dedykacjami – *J.U. Niemcewicz Bibliotece w Paryżu ofiaruje*. W kolekcji można także znaleźć książki ofiarowane Niemcewiczowi przez pisarzy. Przykładem jest dedykacja Józefa Janusza Przeździeckiego¹⁹: *Biograf składa w ofierze Szanownemu J.U. Niemcewiczowi Senatorowi Polskiemu prawdziwej ozdobie tułactwa polskiego*²⁰.

W bogatych zbiorach BPP znajdują się książki z podpisami wielu znamienitych postaci, między innymi autograf świętego Józefa Pelczara²¹ czy Klementyny z Tańskich Hoffmanowej²².

¹⁷ Niemcewicz Julian Ursyn (1757–1841), polski dramaturg, poeta, historyk, pamiętnikarz, publicysta i tłumacz. Źródło: *PSB*, Wrocław etc., 1977, t. 22, s. 771–780.

¹⁸ A. Grabowski, *Starożytności historyczne polskie czyli Pisma i pamiętniki do dziejów dawnej Polski, listy królów i znakomitych mężów, przypowieści, przysłowia itp.* T. 1, Kraków 1840.

¹⁹ Przeździecki Józef Janusz (1801–1885), polski oficer, emigrant. Źródło: Katalog Centralny NUKAT (kartoteka haseł wzorcowych).

²⁰ J.J. Przeździecki, *Précis de la biographie de Janus-Joseph Swiatopolk, Prince Czetwertyński, décédé a Tarbes (Htes Pyrénées), le 29 novembre 1837*, Paris [1838].

²¹ Pelczar Józef (1842–1924), polski biskup rzymskokatolicki, założyciel Zgromadzenia Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego, święty Kościoła katolickiego. Źródło: *PSB*, Wrocław etc., 1980, t. 25, s. 547–550

²² W. A. Lindau, *Merkwürdigkeiten Dresdens und Umgegend: mit einer neuen Beschreibung aller Sammlungen für Wissenschaft und Kunst: ein Taschenbuch für Fremde und Einheimische*, Dresden 1832.

Na książkach znajdujemy także wiersze i fragmenty piosenek, np. na książce autorstwa Stefana Kuryłowicza²³ zapisano tekst kołysanki, która została wykorzystana w filmie *Chopin, pragnienie miłości*²⁴. Jest to utwór *O gwiazdeczko* z 1842 roku ze słowami Wiktoryna Zielińskiego.

Jedno z najciekawszych odkryć w omawianym projekcie dotyczy Ignacego Domeyki²⁵. W *Kalendarzu Pielgrzymstwa Polskiego*, ukazującym się w latach 1838–1840 w Paryżu, odnaleziono odręczne zapiski sporządzone ołówkiem. Na stronach *Kalendarza* z lat 1838 i 1839 odkryto notatki Ignacego Domeyki. W *Kalendarzu* na rok 1839 znajduje się dedykacja: *Ignacemu Domeyce Felix Wrotnowski do Coquimbo z Paryża 1839 mar. 5*.

Na podstawie dotychczasowych prac można wysnuć wniosek, że pierwotny księgozbiór BPP składał się w dużej mierze z książek polskich i poloników. Z biegiem lat Biblioteka nawiązywała coraz liczniejsze kontakty np. z wydawcami w kraju, które skutkowały powiększaniem księgozbioru. Wyniki badań projektu „Opracowanie katalogów XIX-wiecznych druków wydanych na emigracji i ziemiach polskich ze zbiorów Biblioteki Polskiej w Paryżu i Towarzystwa Historyczno-Literackiego” mogą stanowić cenne źródło do poznania zbiorów BPP i dziejów emigracji polskiej. Równocześnie, zdając sobie sprawę z niemożności wyczerpania tematu, wyznaczone zostaną nowe perspektywy badawcze, a opracowany materiał będzie stanowił podstawę do dalszych badań naukowych.

Integracja

Realizacja grantu umożliwia działanie w międzynarodowym zespole. Polscy członkowie projektu są na co dzień zatrudnieni w bibliotekach naukowych (PAU, Biblioteka Jagiellońskiej, Ossolineum), a wybrano ich ze względu na doświadczenie i umiejętności zawodowe. W projekcie biorą udział także pracownicy Biblioteki Polskiej w Paryżu, których praktyka zawodowa i znajomość zbiorów ułatwiają realizację zadań. Integracja w BPP jest na tyle silna, że nawet osoby nie biorące udziału w projekcie udzielają daleko idącej pomocy. Kierownicy różnych oddziałów (udostępniania, komputeryzacji, zbiorów specjalnych) niejednokrotnie służą pomocą przy poszukiwaniach danych biograficznych, ustalaniu proveniencji czy w rozwiązywaniu problemów technicznych.

²³ Kuryłowicz Stefan, nauczyciel języka polskiego. Źródło: Katalog Centralny NUKAT (kartoteka haseł wzorcowych).

²⁴ *Der kleine Pole oder kurze Bemerkungen über die Wörter der polnischen Sprache, nebst einer Sammlung der zum Sprechen nöthigsten Wörter, Redensarten, Sprichwörter und leichter Gespräche für das gesellschaftliche Leben: Polnisch und Deutsch, ein Hülfsbuch für diejenigen welche sich der Erlernung der polnische Sprache widmen zur Uebung des Gedächtnisses*, hrsg. von Stephan Kuryłowicz, Wien 1833.

²⁵ Domeyko Ignacy (1802–1889), polski geolog, mineralog, inżynier górnictwa, meteorolog, badacz Ameryki Południowej. Uczestnik powstania listopadowego, a po jego upadku emigrant. W 1837 roku ukończył studia górnicze w Paryżu (École des Mines) i otrzymał ofertę pracy w Chile. Do 1846 przebywał w Coquimbo, gdzie pełnił stanowisko wykładowcy chemii i mineralogii. Do lat 90. XIX wieku przebywał w Chile. W 1884 roku wrócił do Europy, gdzie pozostał do 1888 roku. Po powrocie do Chile zmarł na początku 1889. Źródło: *PSB*, Kraków, 1939–1946, t. 5, s. 313–318.

Praca w polskiej instytucji działającej za granicą jest ciekawym doświadczeniem. Wiąże się z poznaniem funkcjonowania Biblioteki działającej według francuskich standardów pracy. Umożliwia także udział w bogatym życiu kulturalnym. Organizowane przez BPP wystawy i koncerty są okazją do poznania ciekawych osób i rozwijania swoich zainteresowań. Dzięki zaangażowaniu Polaków mieszkających w Paryżu, a pracujących w jednostkach nauki i kultury, integracja pracowników projektu przebiega nad wyraz miło i owocnie. Dzięki ich uprzejmości można zobaczyć między innymi „Archiwum Kultury” w Maisons Laffitte, Muzeum Wiktora Hugo, Archiwum Państwowe i Muzeum Historii Naturalnej w Paryżu oraz zwiedzić kolegiatę św. Marcina i cmentarz w Montmorency.

Spotkania bibliotekarzy z różnych bibliotek akademickich i naukowych z Polski pozwalają na powiększenie swoich kwalifikacji zawodowych. Wymiana doświadczeń umożliwia poznanie pracy funkcjonujących w innych bibliotekach oraz poszerzenie umiejętności w zakresie fachowego słownictwa bibliotecznego czy ciekawych funkcji systemu Virtua. Odmiennie spojrzenie na zasady katalogowania stanowi nieocenione źródło wiedzy i jest okazją do nieformalnej komunikacji naukowej. Paradoksalnie, w BPP następuje silniejsza integracja z macierzystą instytucją. W trakcie każdego wyjazdu osoby uczestniczące w projekcie polegają na pomocy koleżanek i kolegów pozostających w kraju. Bardzo często konsultują – także z Biblioteką Narodową – egzemplarze zdefektowane. Druki z BPP bywają bowiem do tego stopnia zniszczone, że ustalenie ich pierwotnego kształtu nie jest możliwe. Nie można rozstrzygnąć czy druk jest np. współwydany czy współoprawny. Tylko porównanie z innym egzemplarzem pomaga rozwiązać wątpliwości.

W Paryżu spotykają się przedstawiciele różnych projektów realizowanych w BPP. Wspólna praca sprzyja integracji. W ramach projektów współdziałają specjaliści z różnych dziedzin wiedzy. Ich doświadczenie niejednokrotnie pomaga w działalności badawczej. Przykładem może być współpraca pomiędzy uczestnikami grantu „Inwentaryzacja materiałów historycznych dotyczących emigracji polskiej w XIX wieku ze zbiorów Biblioteki Polskiej w Paryżu i Towarzystwa Historyczno-Literackiego wraz z edycją źródłową wybranych materiałów”, a katalogerami. Zespół rękopiśmienników pomaga m.in. w odczytaniu dedykacji, w rozczytaniu autografów. W ramach kooperacji udało się odszyfrować trudno czytelne odręczne notatki w *Kalendarzu Pielgrzymstwa Polskiego*. Efektem współpracy grup badawczych będzie także publikacja dotycząca osoby Ignacego Domeyki oraz edycja źródłowa jego notatek. Ciekawym wyzwaniem będzie także ustalenie, w jaki sposób materiały trafiły do BPP z Coquimbo.

W Bibliotece spotykają się pracownicy różnych polskich instytucji naukowych, między innymi z Instytutu Pamięci Narodowej, Narodowego Instytutu Fryderyka Chopina, Muzeum Narodowego i Biblioteki Książąt Czartoryskich. Realizowane projekty pozwalają przybliżyć użytkownikom zasób i specyfikę zbiorów znajdujących się w BPP.

Podsumowanie

Niewiele jest projektów, które w tak znaczący sposób wpływają na integrację środowiska bibliotekarskiego. Praca w tak różnorodnym zespole pozwala na

osiągnięcie jak najlepszych wyników. Efektem projektu będzie powiększenie katalogu komputerowego o druki XIX-wieczne z BPP. Będzie to niezwykle ułatwienie dla czytelników i użytkowników paryskiej biblioteki. Stworzenie listy druków nie odnotowanych w *Bibliografii* Estreichera stanie się przyczynkiem do dalszych prac naukowych. Udostępnione materiały proveniencyjne, rozczytane dedykacje i znaki własnościowe posłużą pracownikom naukowym jako podstawa do dalszych badań i poszukiwań w BPP. Być może dzięki nim uda się postawić nowe hipotezy badawcze. Celem projektu jest także popularyzowanie niezwykle ciekawych, a mało znanych zbiorów Biblioteki. Miesięczny wyjazd daje możliwość poznania Paryża i jego dzielnic, zabytków i muzeów. Także mieszkanie w różnych częściach miasta pozwala lepiej poznać jego dzielnice. Możliwość uczestnictwa w granie zagranicznym jest niewątpliwie wyróżnieniem. Równocześnie dla pracowników projektu największym zyskiem jest praca w zespole specjalistów, powiększanie swoich doświadczeń zawodowych, możliwość nawiązywania kontaktów służbowych oraz przyjaźni, które przetrwają lata.

Bibliografia

- Biblioteka Polska w Paryżu [dostęp 25.08.2016] <http://193.0.122.72/cgi-bin//makwww.exe?BM=1>.
- Biliński, L. *Biblioteka Polska nad Sekwaną*, Warszawa 2009.
- Dla Polski* [dostęp, 31.08. 2016] <http://archiwum.dlapolski.pl/informacje/Czytaj-art-1056.html>.
- Komunikat Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 13 marca 2013 r. o przyznanych w latach 2011–2012 środkach finansowych na realizację projektów w ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki - http://www.nauka.gov.pl/g2/oryginal/2013_05/b7b032174b719f9e04ef370b55a9824d.pdf [dostęp 19.09.16].
- Lubicz-Zaleski, K. P. *Towarzystwo-Historyczno-Literackie i Biblioteka Polska w Paryżu* [w:] *Towarzystwo Historyczno-Literackie, Biblioteka Polska w Paryżu: zarys historii i prezentacja zbiorów*, Paryż–Warszawa 2014.
- Pezda, J. *Historia Biblioteki Polskiej w Paryżu w latach 1838–1893*, Kraków 2013.
- Pezda, J. *Krótką historią Biblioteki Polskiej w Paryżu* [maszynopis].
- Polskie instytucje za granicą, przewodnik po zbiorach archiwalnych*, oprac. Krochmal, A. Warszawa 2004.
- Unesco [dostęp 24.08.2016] <http://www.unesco.pl/komunikacja-i-informacja/pamiec-swiatea/polskie-objekty-na-liscie-pamieci-swiatea/>.
- Wagner, A. *By chronić i zdobić: o oprawach, superekslibrisach i ekslibrisach w Bibliotece Polskiej w Paryżu*, Paryż–Toruń 2014.

Referat prezentowany na „Małopolskim Forum Bibliotek 2016”, Kraków, 26.10.2016

The assumptions of the research project “Describing the catalogues of the 19th century prints published in emigration and on Polish land from the collection of the Polish Library in Paris and The Historical and Literary Society” and the connected integration of the librarian community

Abstract

The article describes the assumptions of the research project entitled “Describing the catalogues of the 19th century prints published in emigration and on Polish land from the collection of the Polish Library in Paris and The Historical and Literary Society”. It presents the methodology of studying the materials (VTLS/Virtua) and the specifics of the collection of the Polish Library in Paris. The realisation of the project is an opportunity to exchange experiences between the employees of different institutions taking part in the project. The workshop of the librarians of the PAU and PAN, Ossolineum and the Jagiellonian Library are characterized with local otherness, and due to this cooperation it is possible to broaden the skills and qualifications and share the knowledge. The integration of the community is being made in several aspects - scientific, professional and social.

Keywords: Polish Library in Paris, informal scientific communication, cataloguing, retroconversion

Joanna Jutrznia
Jagiellonian University in Kraków, Jagiellonian Library

Wioleta Jakubas
Jagiellonian University in Kraków, Jagiellonian Library

Lucyna Pyrzowska
Scientific Library of the PAAS and the PAS in Kraków